

УДК 338:658.14

М. С. Шашкіна

аспірант

Запорізька державна інженерна академія

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті висвітлено динаміку основних показників розвитку економіки України 2010–2014 рр. Надано авторське бачення класифікації факторів, що здійснюють вплив на ефективність фінансово-господарської діяльності промислових підприємств України. Детально розглянуто класифікацію факторів “за сферою впливу”, де виокремлено перелік основних негативних факторів та комплекс рішень, що можуть бути прийняті підприємством та спрямовані на ліквідацію дії негативних факторів. Проаналізовано вплив факторів на фінансово-господарську діяльність промислових підприємств.

Ключові слова: ефективність, фінансово-господарська діяльність, промисловість, фактор, зовнішні фактори, внутрішні фактори, економічна криза.

I. Вступ

Сучасний стан більшості підприємств України, зокрема промислових, є кризовим, про що свідчать статистичні дані та загальні тенденції розвитку економіки України. Вивчення основних показників функціонування та розвитку економіки промисловості свідчить про те, що відбувається повільне погіршення стану промисловості України як бюджетоутворювальної складової та фундаменту сфери матеріального виробництва. Вплив факторів, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності промислових підприємств, досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями в контексті розгляду ними виробничого потенціалу підприємства, зокрема, такими вченими, як Н. В. Касьянова, О. К. Добикіна, Д. В. Солоха, В. В. Морева, О. В. Белякова, О. Б. Балакай, а також в контексті здійснення аналізу господарської діяльності підприємств Г. В. Савицькою, О. О. Шереметом, І. В. Сіменком, Т. Д. Косовою, Б. Є. Грабовецьким, Л. Л. Єрмоловичем, Л. Г. Сивчик, Г. В. Толкач, І. В. Щитниковою. Втім єдиної наукової думки щодо систематизації та класифікації факторів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємств промисловості немає, тому що функціонування та розвиток промисловості України відбувається хаотично, відсутня системність та, як наслідок, можливість планувати та прогнозувати результати діяльності.

II. Постановка завдання

Метою статті є класифікація та вимірювання дії факторів на фінансово-господарську діяльність промислових підприємств України.

III. Результати

Аналіз сучасного стану промислових підприємств України свідчить про ситуацію, на-

ближену до банкрутства навіть на великих промислових підприємствах, результати діяльності яких забезпечують розвиток галузі, міжгалузеві зв'язки та наповнення бюджету країни. На розвиток економіки, зокрема промисловості, впливає низка факторів, що призвели до негативних змін як основних показників, що характеризують добробут країни, так і показників розвитку власне промисловості.

Аналізуючи основні показники розвитку України і промисловості зокрема, можемо зробити висновок про негативну тенденцію, враховуючи показники промисловості та загострення ситуації на промислових підприємствах України у 2014 р. (табл. 1).

У 2014 р. спостерігається стрімке погіршення рівня основних показників стану економіки України та промисловості, таких як обсяг прямих іноземних інвестицій, які у 2013–2014 рр. знизилися на 21,05%; обсяг експорту 2014 р. знизився практично до рівня 2010 р.; обсяг імпорту у 2014 р. несуттєво перевищує обсяг 2011 р., а динаміка індексів промислової продукції свідчить про стабільну тенденцію зниження обсягу виробництва у промисловості в 2010–2014 рр. Зниження обсягів експорту і імпорту свідчить про зниження внутрішнього виробництва країни, зменшення працевлаштованого населення і рівня заробітної плати.

Таким чином, негативні тенденції, а особливо зниження основних показників розвитку у 2014 р. свідчать про кризову ситуацію у країні, що потребує вивчення основних причин її настання.

На підставі наукових думок Л. Л. Єрмоловича, Б. Є. Грабовецького, Н. В. Касьянової розроблено класифікацію факторів (рис. 1).

Таблиця 1

Тенденції базових показників стану економіки України* і промисловості у 2010–2014 рр.**

Показник/рік	2010	2011	2012	2013	2014
ВВП, млрд грн	1120,6	1349,2	1459,1	1522,7	1566,7
Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол. США	44 708,0	49 362,3	54 462,4	58 156,9	45 916,0
Експорт, млн дол. США	11 381,38	13 347,73	13 115,97	14 233,23	11 520,85
Імпорт, млн дол. США	5402,11	6191,95	6639,22	7523,03	6373,13
Індекси промислової продукції в Україні, % до попереднього періоду	112,2	108,0	99,3	95,7	89,9
Абсолютне відхилення					
Показник	2011/2010 рік	2012 /2011 рік	2013/2012 рік	2014/2013 рік	
ВВП, +/- млрд грн	228,6	109,9	1459,1	44	
Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол. США	4654,3	5100,1	3694,5	-12240,9	
Експорт, млн дол. США	1966,35	-231,76	1117,26	-2712,38	
Імпорт, млн дол. США	789,84	447,27	883,81	-1149,9	
Темп росту, %					
ВВП	120,4	108,15	104,36	102,89	
Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну	110,41	110,33	106,78	78,95	
Експорт	117,28	98,26	108,52	80,94	
Імпорт	114,62	107,22	113,31	84,71	
Темп приросту, %					
ВВП	20,4	8,15	4,36	2,89	
Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну	10,41	10,33	6,78	-21,05	
Експорт	17,28	-1,74	8,52	-19,06	
Імпорт	14,62	7,22	13,31	-15,29	

Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

**Розраховано автором на основі [5].

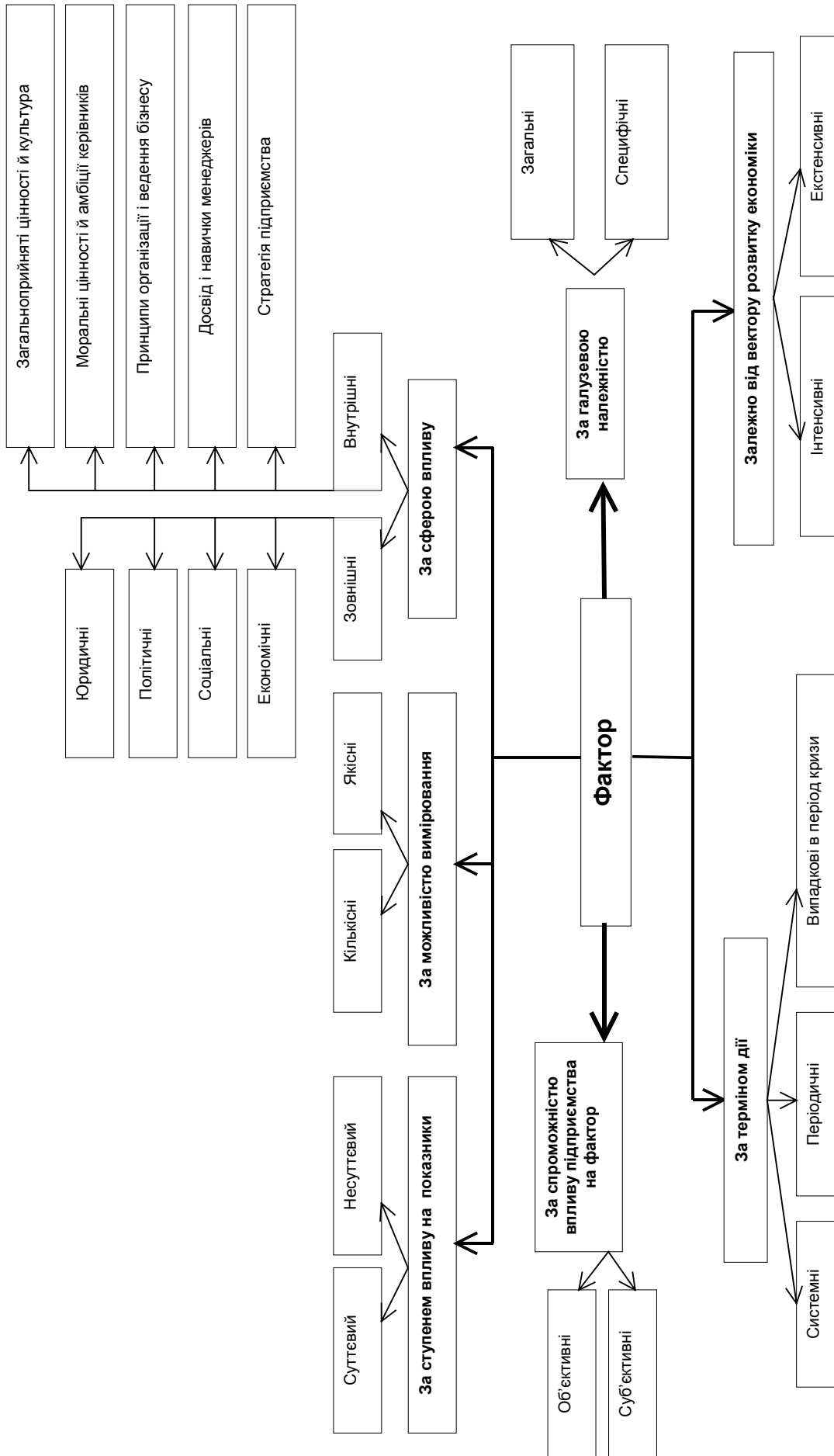

Рис. 1. Класифікація факторів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства*

*Складено автором на основі [2; 3; 4].

- Класифікація доповнена такими ознаками, як:
- за ступенем впливу на показники, що дає змогу виокремити несуттєві фактори, які мають незначний вплив на кінцевий результат діяльності підприємства (менше 10% відхилення) та суттєві, які можуть значно змінити результат діяльності промислового підприємства;
 - за терміном дії, де виділяємо системні, які постійно впливають на підприємство під час його фінансово-господарської діяльності; періодичні фактори, що впливають на підприємство в результаті настання чи зміни деяких обставин і які підприємство з нала-

годженою системою планування може спрогнозувати та випадкові в період кризи фактори. Останні ми не можемо спрогнозувати, вони виникають хаотично та пов'язані з настанням економічної кризи.

Проведене дослідження дало змогу деталізувати фактори ознаки “за сферою впливу”, обґрунтувати явища, що вплинули на дію цих факторів, та розробити комплекс дій, спрямованих на нейтралізацію впливу негативних факторів. Розглянемо більш детально класифікацію факторів за сферою впливу, в якій провідні науковці виокремлюють зовнішні та внутрішні фактори (рис. 2).

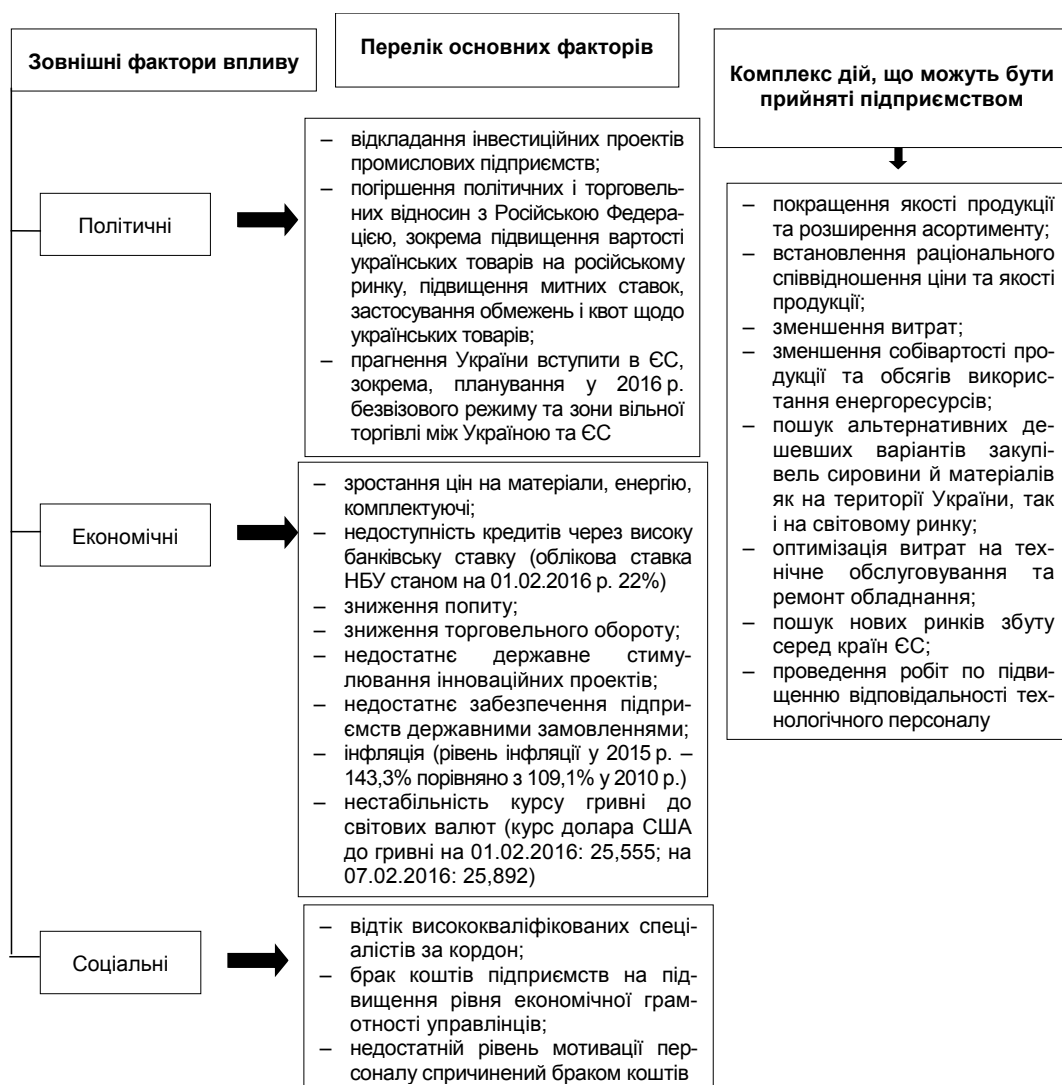

Рис. 2. Аналіз впливу зовнішніх факторів на становище підприємств промисловості

Таким чином, можемо зробити висновок, що навіть намагаючись звести до мінімуму негативний вплив зовнішніх факторів, промислові підприємства перебувають у значній залежності від економічної та політичної ситуації у країні, її стану та репутації на міжнародній арені, соці-

альної складової. Тому, для забезпечення життєдіяльності та недопущення банкрутства керівництву підприємств слід приділити увагу вирішенню тих проблем, що знаходяться у їх компетенції, тобто акцентуватися на впливі внутрішніх факторів (рис. 3).

Рис. 3. Аналіз впливу внутрішніх факторів на становище підприємств промисловості

Проаналізувавши вплив різних факторів на підприємства промисловості маємо таку тен-

денцію в розглянутій кількості й структурі підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз кількості і структури промислових підприємств України*

	Станом на 2010 р.	Станом на 2011 р.	Станом на 2012 р.	Станом на 2013 р.	Станом на 2014 р.
Загальна кількість промислових підприємств, одиниць	47 827	47 479	43 356	49 130	42 187
з них:					
великі підприємства	347	407	410	382	289
середні підприємства	6107	5998	5802	5569	4791
малі підприємства	41 373	41 074	37 144	43 179	37 107
Абсолютне відхилення, +/- одиниць					
	2011/2010 рік	2012/2011 рік	2013/2012 рік	2014/2013 рік	
великі підприємства	60	3	-28	-93	
середні підприємства	-109	-196	-233	-778	
малі підприємства	-299	-3930	6035	-6072	

* Таблицю складено на основі [5].

Таким чином, найгірша ситуація склалася у 2014 р., коли спостерігалася найменша кіль-

кість промислових підприємств в Україні за останні п'ять років (42187 од.). Великі й середні

підприємства, які складають основу будь-якої галузі також у кризовому стані, що в майбут-

ньому може привести до повного занепаду галузі (рис. 4).

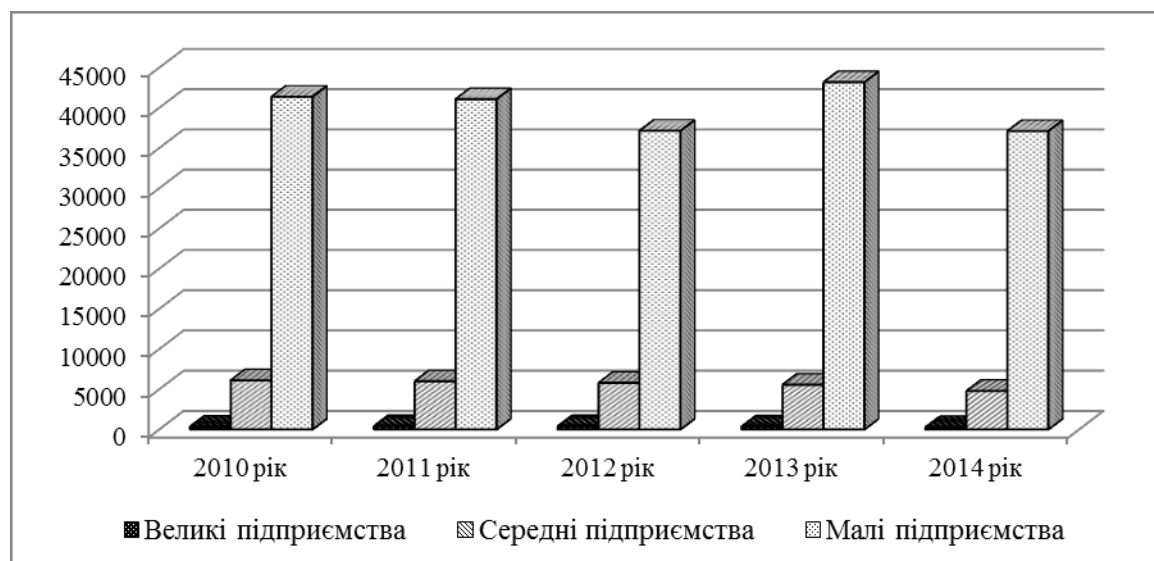

Рис. 4. Структура та динаміка промислових підприємств України за 2010–2014 рр.

Однією із причин, що спричинена впливом внутрішніх факторів, є несвоєчасне виявлення загрози банкрутства та відсутність розробки заходів, спрямованих на подолання негативних тенденцій.

Для аналізу загрози банкрутства підприємству застосуємо найвідоміші моделі, розроблені західними спеціалістами на прикладі вітчизняних промислових підприємств: модель Альтмана (1983 р.), модель Ліса (1972 р.), модель Теффлера (1977 р.).

Модель Альтмана включає п'ять складових, що визначають рівень ризику банкрутства:

$$Z = 0,717 \times X_1 + 0,847 \times X_2 + 3,107 \times X_3 + 0,12 \times X_4 + 0,998 X_5 \quad (1)$$

де Z – рівень ризику банкрутства;

0,717; 0,847; 3,107; 0,42; 0,998 – константи;

X_1 – відношення власного оборотного капіталу до сукупних активів;

X_2 – відношення чистого прибутку до сукупних активів;

X_3 – відношення фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування до сукупних активів;

X_4 – відношення між власним і залученим капіталом;

X_5 – відношення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції до сукупних активів.

Розраховані показники звіримо з нормативами, що характеризують рівень ймовірності банкрутства (табл. 3).

Таблиця 3

Оцінка ймовірності банкрутства

Значення Z-рахунку	Ймовірність банкрутства
1,80 і менше	Дуже висока
Від 1,81 до 2,70	Висока
Від 2,71 до 2,90	Існує ймовірність
2,91 і вище	Дуже низька

Порівняємо результати діяльності станом на кінець 2014 р. кількох найбільших промислових підприємств України, що знаходяться у різних територіальних промислових центрах,

зокрема: ПАТ "АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ", ПАТ "ММК ім. Ілліча" та ПАТ "Запоріжсталь" (табл. 4).

Таблиця 4

Розрахунок ймовірності банкрутства промислових підприємств України за моделлю Альтмана

Показник	ПАТ "АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ"	ПАТ "ММК ім. Ілліча"	ПАТ "Запоріжсталь"
X_1	0,11	0,016	-0,083
X_2	0	0,013	0,049
X_3	0,02	0,017	0,057
X_4	3,09	1,19	0,89
X_5	0,49	0,83	0,97
Z	1,928	1,402	1,502

Якщо порівняти результати з нормативами, поданими у табл. 3, то можна стверджувати,

що проаналізовані підприємства дійсно перебувають у кризовому стані і ступінь ймовірності

банкрутства у ПАТ “ММК ім. Ілліча” і ПАТ “Запоріжсталь” дуже висока. Оскільки в моделі Альтмана фактор X_1 характеризує певною мірою ліквідність балансу, то запроаналізованими даними, найгірша ситуація спостерігається на ПАТ “Запоріжсталь”. Фактори X_2 , X_3 визначають рентабельність активів і в усіх підприємств вони нижче нормативного значення, а отже, активи підприємств використовуються недостатньо ефективно. Фактори X_4 та X_5 характеризують, у свою чергу, структуру капіталу та оборотність активів відповідно, тобто ефективність використання усіх ресурсів підприємства та кількість повних циклів виробництва і обігу, що здійснюються на підприємстві. Отже, лише на ПАТ “АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ” ймовірність банкрутства висока на відміну від ПАТ

“ММК ім. Ілліча” і ПАТ “Запоріжсталь”, діяльність яких знаходиться під значною загрозою.

Модель Ліса передбачає розрахунок рівня ризику банкрутства за формулою (2):

$$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4 \quad (2)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до всіх активів;

X_2 – відношення прибутку від реалізації до всіх активів;

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів;

X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу.

Мінімальне значення $Z < 0,037$.

Для порівняння обчислимо ймовірність настання банкрутства на тих самих підприємствах, використовуючи модель Ліса (табл. 5).

Таблиця 5

Розрахунок ймовірності банкрутства промислових підприємств України за моделлю Ліса

Показник	ПАТ “АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ”	ПАТ “ММК ім. Ілліча”	ПАТ “Запоріжсталь”
X_1	0,243	0,336	0,325
X_2	0,0233	0,004	0,187
X_3	0,3197	-0,198	0,092
X_4	3,087	3,614	0,887
Z	0,038	0,014	0,043

Порівнюючи отримані результати за підприємствами з мінімальним значенням показника можна сказати, що згідно з моделлю Ліса найбільш позитивна ситуація склалася на ПАТ “ММК ім. Ілліча” ($0,014 < 0,037$), а найгірша серед аналізованих підприємств – на ПАТ “Запоріжсталь” ($0,043$).

Розрахуймо ймовірність настання банкрутства на аналізованих підприємствах за останньою обраною моделлю – Теффлера (табл. 6):

$$Z = 0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4 \quad (3)$$

де X_1 – відношення прибутку від реалізації продукції до короткострокових зобов'язань;

X_2 – відношення оборотних активів до зобов'язань;

X_3 – відношення короткострокових зобов'язань до всіх активів;

X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу.

Таблиця 6

Розрахунок ймовірності банкрутства промислових підприємств України за моделлю Теффлера

Показник	ПАТ “АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ”	ПАТ “ММК ім. Ілліча”	ПАТ “Запоріжсталь”
X_1	0,169	0,013	0,458
X_2	0,994	1,998	0,613
X_3	0,138	0,320	0,407
X_4	3,087	1,193	0,888
Z	0,738	0,515	0,538

Оскільки мінімальне значення $Z < 0,2$, то з розрахунків можемо зробити висновок, що всі три аналізовані підприємства, які є одними з найбільших промислових підприємств України знаходяться у скрутному становищі і ризикують збанкрутувати під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів [3, с. 233–236].

IV. Висновки

Проаналізувавши стан трьох промислових підприємств України, які є провідними та в значному обсязі впливають на стан галузі, можемо зробити висновок про їх наблизений до банкрутства стан. Поліпшити ситуацію на підприємствах в умовах економічної кризи і політичної нестабільності досить складно, тож керівництво має сконцентрувати ресурси для усунення

негативного впливу внутрішніх факторів, тобто тих чинників, які вони в змозі контролювати.

Список використаної літератури

1. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 384 с.
2. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособ. / ред. Л. Л. Ермолович. – Минск : Интерпрессервис; Эксперспектива, 2001. – 576 с.
3. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
4. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства: формування та використання : підручник /

Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, В. В. Морева,
О. В. Белякова, О. Б. Балакай. – Донецьк :
Цифрова фотографія, 2012. – 257 с.

5. Державна служба статистики України [Елек-
тронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2015.

Шашкина М. С. Классификация и оценка влияния факторов на финансово-хозяйственную деятельность промышленных предприятий Украины

В статье освещена динамика основных показателей развития экономики Украины в 2010–2014 гг. Предоставлено авторское видение классификации факторов, оказывающих влияние на эффективность финансово-хозяйственной деятельности промышленных предприятий Украины. Подробно рассмотрена классификация факторов “по сферам влияния”, где выделены перечень основных негативных факторов и комплекс решений, которые могут быть приняты предприятием и направлены на ликвидацию действия негативных факторов. Проанализировано влияние факторов на финансово-хозяйственную деятельность промышленных предприятий.

Ключевые слова: эффективность, финансово-хозяйственная деятельность, промышленность, фактор, внешние факторы, внутренние факторы, экономический кризис.

Shashkina M. Classification and Evaluation of the Influence of Factors on the Financial and Economic Activities of the Industrial Enterprises of Ukraine

The article illustrates the dynamics of the main indicators of economic development in Ukraine during 2010–2014 years that allows to make conclusions about negative trends, particularly that the decrease of the indicators in 2014 means crisis in the country that requires the investigation of the main reasons of its occurrence.

Classification of the factors that could influence the efficiency of financial and economic activities of the industrial enterprises of Ukraine is studied and the author's vision of some classifications is presented. Classification of the factors is considered in detail for “sphere of influence”, where internal and external factors are highlighted, the list of major negative factors is presented, a set of solutions is given that can be undertaken and aimed for the elimination of negative factors. The factors which have an influence on the financial and economic activities of industrial enterprises are analyzed. One of the negative internal factors is the failure to identify the threat of bankruptcy and the lack of measures developing to overcome the negative trends.

Having investigated the number of large, middle and small industrial enterprises it was noticed that the worst situation was in 2014 year when it was the minimal number of industrial enterprises in Ukraine over the past five years (42187 units). Large and medium-sized enterprises which are the basis of any industry are also in crisis situation and in the future it may lead to a complete collapse of such important industry.

Analyzing the threat of the company's bankruptcy we apply the most famous models developed by Western specialists such as Altman's model (1983), Lisa's model (1972) and Tafflera's model (1977) on the example of the domestic industry enterprises. Three state industrial enterprises of Ukraine which have leading position in industry and have significant influence on the state of the industry are studied. We can conclude that they are in the state which is close to bankruptcy status. It is rather difficult to improve the situation at the enterprises in the situation of economic crisis and political instability, so directors and management departments should concentrate companies available resources for the elimination of the negative impact of internal factors, which they are able to control. Basis of decision making for providing of steady economic development of industrial enterprises has been formed.

Key words: efficiency, financial and economic activity, industry, factor, external factors, internal factors, crises economy.